

«En av de verste tingene ved dødsfrykt, er at det er en frykt for det som ikke er, en frykt for ikke-eksistens»

► ÅSTE DOKKA KOMMENTERER, SIDE 2–3

vårt land

LØRDAG
1. FEBRUAR 2025
uke 5 / nr. 27 / 81. årgang
KRONER 57

«OG DETTE BER JEG OM, AT DERES KJÆRLIGHET MÅ BLI MER OG MER RIK PÅ INNSIKT OG DØMMEKRAFT.»

Det viktige for å holde en god preken, er at predikanten selv tar sitt eget gudsforhold alvorlig

Marlene Ringgaard Lorensen, prodekan og prekenforsker

► SIDE 40–41

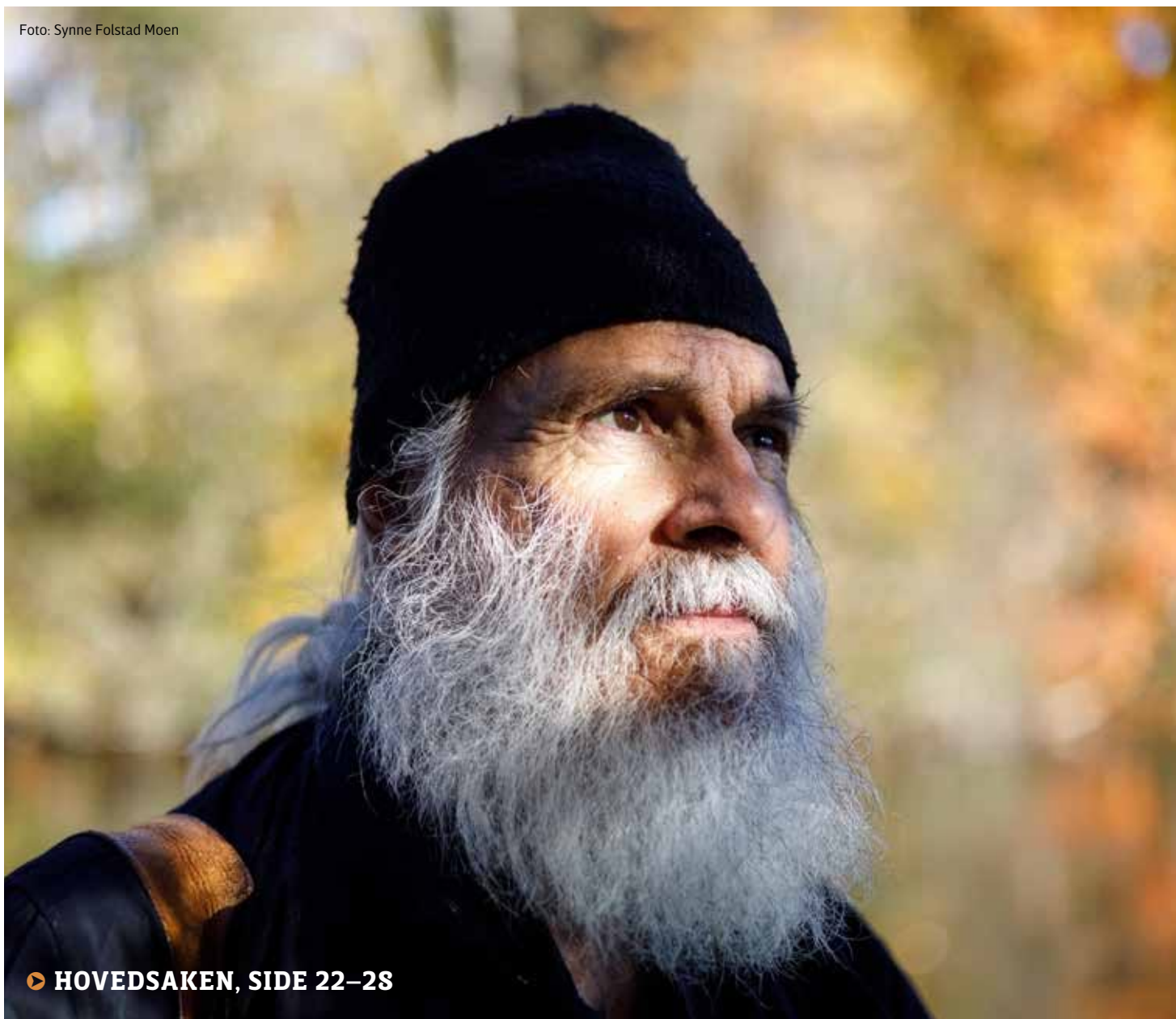
SPS REGJERINGS-EXIT:

Garanterer for vern av kirkebygg

► SIDE 10

PETER HALLDORF: 'NATURKRISEN KREVER TEOLOGISK OPPGIØR'

Foto: Synne Folstad Moen

► HOVEDSAKEN, SIDE 22–28

– Også teologien baner vei for et syn på naturen som råmateriale for menneskets behov, og ikke som råmateriale for sakramenter, sier Peter Halldorf.

Hvis Gud ikke er i disse bladene, er han ikke i himmelen heller

Hans-Kristian Kjos Sørensen • perkusjon

Tormod Åsgård & Tone Fossum Olsson • trompet

Oslo Domkor & Vivianne Sydnes • dirigent

Torbjørn Dyrud

Out of Darkness

med Ane Dahl Torp

Konsertforestilling

Lørdag 12. april kl. 19.30 i Gjøvik kirke

Søndag 13. april kl. 19.30 i Oslo domkirke (plassbilletter)

Billetter: Ticketmaster.no

Oslo Domkor

© Håkon Gullvåg

LØRDAG

TREFAVN: – Man behøver noen favner for å nå rundt en sånn eik, sier Peter Halldorf.

32

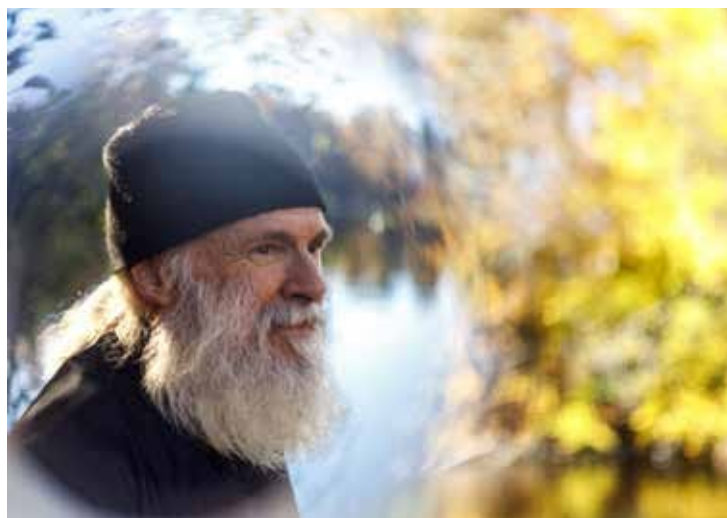
QUIZ

Tid for hjernetrim: Hva heter guttekoret som ble opprettet i 1940 av Torstein Grythe?

48

ETTERTANKE

«Vi bygger katedraler, kapeller, bønnerom – men Gud lar seg ikke stenge inne i stein», skriver Kristin Falck Saghaug.

NYTT BLIKK MED JEREMIA: – Jeg hadde ikke sett hvor kraftfull politisk profetlitteraturen er, sier Peter Halldorf.

— Når vi rører ved det skapte, rører vi ved Gud

Det mangler ikke på advarsler om krisen i naturen fra vitenskapens stemmer.

Men hva med kirken?

Peter Halldorf tror det må til et oppgjør med misforstått teologi for å se hvordan Gud er vevd dypt inn i naturen. ►

24 LØRDAG HOVEDSAKEN

PETER HALLDORF

► Peter Halldorf har dype røtter i pinsebevegelsen. Hans far, farfar og morfar var pastorer.

► Som ung pinsepastor havnet han på 1990-tallet i en krise. I et tidligere intervju har Halldorf sagt at han opplevde at den veien han forsøkte å gå, formidle og forkynne, ikke var utelukkende befriende. Halldorf dro til det ortodokse Macarius-klosteret i Egypt. Det opplevdes som en åndelig hjemkomst.

► Halldorf har siden vært opptatt av å formidle fra kirken dype røtter, og bygge broer mellom ulike kristne tradisjoner.

► Han startet i 1994 tidskriftet Pilgrim, som han er redaktør for.

► Halldorf har skrevet et trettitalls bøker, og har mange lesere også i Norge.

► I 1996 grunnla Halldorf Den økumeniske kommuniteten i Bjärka-Säby (EKIBS), som i dag ledes av Jonas Eveborn.

VERDENSSYN OG TRO BAK NATURKRISEN

► Hvordan har naturkrisen med vårt tankesett og syn på verden å gjøre?

► I en serie på tre større reportasjer leter Vårt Land etter svar, og også hvilken rolle tro og kirke har hatt for tankesettet som preger vår del av verden.

► Første reportasje var fra Finnmark, 11. januar: Kan de samiske fortellingene snu vinden?

► Kommer: Nederland er det landet i Europa som har bygd ned mest av sin natur og er den største eksportøren av mat etter USA. Og også et av de mest sekulære landene i Europa.

► Prosjektet er støttet av Fritt Ord.

DEN DYPE MEDFØLELSEN: – Det innerste i Gud er kjærligheten, og det innerste i kjærligheten er smerten. Og vi aner bare litt av dette. Går du den veien, så vokser den dype medfølelsen, som er Guds medfølelse med verden, sier Peter Halldorf.

”

Jeg hadde ikke sett hvor kraftfull politisk profetlitteraturen er

Peter Halldorf

LINKÖPING
TURID SYLTE OG SYNNE FOLSTAD MOEN (FOTO)
turids@vl.no og synne.moen@vl.no

‘Hvis Gud ikke er nærværende i disse løvbladene, da er han ikke nærværende i himmelen heller.

Ordene kommer fra Peter Halldorf, der han stopper opp i et av Europas største, sammenhengende eikelandskaper.

Landskapet brer seg ut i høstens mest sprakende farger denne dagen. Løvet på eikene og andre trær gnistrer i gult, oransje, rødt, grønt og lysebrunt, nærmest om kapp med sola som stråler fra den knallblå himmelen.

I disse traktene ved det som en gang var godsene Bjärka og Säby utenfor Linköping, har Hall-

dorf bodd i 40 år. Mange av eikene har stått her mye lenger, noen siden middelalderen.

Halldorf titter opp på én. Han elsker disse krokete, majestatiske trærne, som rommer allslags liv og tusenvis av arter.

– En eik er som et kosmos i seg selv.

Han går bort til den, strekker ut armene, og viser hvor langt han når rundt. Han er sjanseløs.

– De er fantastiske trær, og har en enorm sjel, sier Peter Halldorf.

KJÆRLIGHET: – Vi kan bare redde det vi elsker, sier Peter Halldorf. Foto: Synne Folstad Moen

VANDRER: Han vandrer rundt og viser vei i et av Europas største, sammenhengende eikeland-skaper

► VÅRT LAND 11.01.2025
Kan de samiske fortel-
lingene snu vinden?

En lidelsesfull solidaritet

Mens mange kirkelige miljøer rives og slites i debatter om samlivssyn og hvor linja skal trekkes mellom rett/feil tro og livsførsel, er det noe helt annet som opptar Halldorf: Den økologiske krisen jorden er i. Og hvor dypt naturen er knyttet til det innerste i Gud.

Særlig i protestantiske kulturer er det barrierer mot å se det. I veien står blant annet en dystopisk lære om endetiden. Men den har ifølge Halldorf ikke noe feste i den store kristne tradisjonen.

– Vi kan se et skifte som begynner allerede på 1500-tallet. Fra opplysningstiden går det hånd i hånd med en stadig mer brutal beskrivelse av naturen som menneskets eiendel. Også teologien

baner vei for et syn på naturen som råmateriale for menneskets behov, og ikke som råmateriale for sakrament, sier Halldorf.

Han mener teologien i den protestantiske tradisjonen her bærer en stor skyld.

For ham selv har kirkefedrene og tidlig kristent tankegods lenge vært viktige veivisere. Ifølge Halldorf så biskopen Martin Lönnebo tidlig hvordan protestantisk tradisjon så på naturen som råmateriale.

For Halldorf selv var det særlig da han i 2012 satte seg ned med profeten Jeremia og fortsatte mer eller mindre daglig i seks år, at noe skjedde.

– Det satte seg i kroppen min på en måte jeg ikke har kunnet riste av meg, sier Halldorf.

Han skrev boken *Fuglene synger ikke lenger. Profeten Jeremia i hans egen tid og vår*, som kom på svensk i 2017, to år senere på norsk.

Han kan nå tenke at mye av det som slo ham i dette møtet

med profeten Jeremia egentlig er så selvsagt.

– Men jeg hadde ikke sett hvor kraftfull politisk profetlitteraturen er. Det handler om hele måten profetene setter de fattige, den fremmede, den farløse i sentrum – de som trenges ut mot periferien og marginaliseres, i datiden og i samfunnet i dag.

Og så skriver Jeremia om naturen.

– Det jeg slett ikke hadde sett, var at det finnes en sånn lidelsesfull solidaritet med jorden og dyrene. Det gjorde at jeg begynte å lytte til hva forskerne sier om den globale oppvarmingen, på en måte jeg ikke hadde gjort før. Da er det som om man hører ekkoet fra profeten Jeremia, framfor alt i det fjerde kapitlet, der han taler om en slags kosmisk regresjon, sier Halldorf.

26 LØRDAG HOVEDSAKEN

TIDEBØNN: I et av husene i nærheten av Nya Slottet har kommuniteten innredet kapell på loftet, der de også har tidebønner. Kanskje er det middagsbønn nå klokka 12.

Han siterer:

– «Jeg ser på jorden – den er øde og tom, på himmelen – der finnes intet lys. Jeg ser på fjellene, de skjelver og alle høydene rister. Jeg ser – det finnes ikke et menneske, alle himmelens fugler har fløyet. Jeg ser – det fruktbare landet er blitt til ørken, alle dets byer til ruiner». Så kommer det litt senere: «Derfor sørger jorden, og himmelen mørkner over den».

Det vil vi ikke

Halldorf har lenge vært opptatt av profetene. Han understreker at poenget med profetene ikke er at de nødvendigvis forutsier hva som vil skje, slik vi ofte kan tenke. De kommer med sine budskap og peker på en framtid som dagens handlinger vil føre til, men målet er at tilhørerne lytter og endrer kurs.

– Når du leser Jeremia, er det som om han fortvilet søker etter et språk, nettopp som mange av dagens forskere, og mange klimaaktivister: *Hva skal jeg gjøre for at dere skal lytte?*

Svaret kommer i de følgende kapitlene.

– Den eneste reaksjonen Jeremia får, er at *det vil vi ikke*. Det gjentas uttrykkelig fra folket to ganger: *Det vil vi ikke. Det vil vi ikke*. Vi møter et folk og mennesker med empatisirkler som krymper mer og mer.

Halldorf måtte gjøre en nylesning av de bibelske tekstene med dette for øye, dels om økologi og menneskets levemåter, men også eskatologien, læren om de siste ting.

– Der har vi som kristne og kirke et akutt behov for å se over vår eskatologiske grammatikk. Jeg merker når jeg snakker i ulike sammenhenger, hvor utrolig dypt dette sitter hos mange mennesker, en slags himmel-og-jord-skall-brenne-teologi. Vi er så preget av det.

Kan bare redde det vi elsker

Vi går et kort stykke langs en vei der noen biler durer forbi, og tar inn på en mindre grusvei i eike-landskapet, som etter hvert svinger rundt og tilbake til Nya Slottet Bjärka-Säby.

Halldorf snakker om være med på alle skiftene som årstidene bringer, med avkledningen før vinterens dvale og så vårens oppstandelse.

– Hele det mønsteret finnes jo innvevd i skaperverket, i naturen, sier han.

Han har skinnsekk på ryggen og en kikkert som henger rundt halsen. Det hender at ørn svever over landskapet her, forteller han. Det er mest kona Christina som er fugleelskeren i familien, men han er med av og til for å se fugler.

Teologien om at himmel og jord skal brenne, gir en snever og kvelende forståelse av evangeliet, Guds budskap til menneskene, mener Halldorf.

– Vil du si at det er mye redsel som gjør at dette sitter sånn i?

– Ja, jeg ville sagt at nesten alt handler om redsel og angst, som kommer av usikkerhet og brisende og fragmentarisk kunnskap.

Han nevner apostelen Johannes, som skriver at det ikke finnes noen frykt i kjærligheten.

– Nå går vi her og ser på naturen. Som de ortodokse teologene sier: Vi kan bare redde det vi elsker.

”

En virkelig feiring av nattverden er en handling som gjør at vi venner oss til en sakramental forståelse av verden

Peter Halldorf

Et annet prisme

Kristne og kirker har et arbeid å gjøre, mener Halldorf. Krisen er ikke først og fremst økologisk og ikke engang etisk. Krisen handler om vårt syn på hvem vi er, og på verden.

– Det handler om å gjenoppdage hvordan alt det skapte er vevd i ett stykke. Løsningen på krisen er at våre øyne åpnes for hvordan alt skapt er en del av Gud og en del av oss selv.

Halldorf understreker at dette ikke handler om en slags panteisme der Gud er alt og alt er Gud, men om å se hvordan alt er delaktig i Guds liv og Guds vesen.

– Når vi i messen synger Sanctus: «Hele jorden er full av hans herlighet», da er det jo ikke slik at det er en kommende virkelighet. Det er slik nå.

Halldorf tror blikket er så dimmet av et annet verdenssyn, at vi ikke ser det.

– Men når blikket blir klart og verden blir transparent for våre øyne, da ser vi det. Og da ser vi at når vi rører ved det skapte, da rører vi ved Gud. Når vi håndterer det skapte på en uforstandig og brutal måte, da er det Gud vi håndterer slik, sier Halldorf.

En hellig kosmologi

Britiske Philip Sherrard er en av dem Halldorf viser til, som tegner opp en annen måte å forholde seg til dette på.

I juni 2022 holdt Halldorf forelesning ved Lunds universitet da han ble utnevnt til æresdoktor ved det teologiske fakultetet. Sherrard var en han trakk fram, under overskriften: «Den andre verden er denne verden. Philip Sherrards teoantropokosmiske visjon i lys av en planetær nødsituasjon».

Sherrard mener at foreningen av guddommelig og menneskelig i Jesus Kristus er det prismet som gjør at vi kan se og oppdage vår egen og verdens hellighet. Halldorf sier i forelesningen:

KAPELL: Peter Halldorf slukker lysene i kapellet kommuniteten har innredet i et av byggene tilknyttet Bjärka-Säby, ikke langt fra Nya Slottet der den før holdt til.

«I Kristus – gudemennesket – brytes den muren ned som skiller himmel og jord, overnaturlig og naturlig, hellig og profant. Guds menneskeblivende har ikke bare «ført mennesket inn i Gud», det har ført hele den skapte verden inn i Gud og på dypet vekket den opp og transfigurert den».

Han understreker at verden gjennom Kristus ikke er på vei mot et sammenbrudd, men et gjennombrudd. Og i den visjonen er det ikke plass til denne tanken om at himmel og jord skal brenne.

Fra poesi til hellig natur

Hvem var så Philip Sherrard? Han var forfatter og oversetter, og oversatte gresk poesi til engelsk. Den greske poesien ble et møte med den ortodokse kristne tradisjonen, og en annen måte å se verden på.

Sherrard ga i 1992 ut boka *Human Image: World Image: The Death And Resurrection of Sacred Cosmology*, der han nettopp skriver at roten til den økologiske krisen ligger i hvordan mennesket ser på seg selv, og på verden.

Vi har, ifølge Sherrard, «desanctified» oss selv, fjernet det hellige ved oss selv, og også naturen.

Sherrard mener vi har glemt hvem vi er.

Tynn hinne ble en tjukk mur

Vi er inne på noen mindre stier da intervjuet er innom nattverden og forholdet til de døde. I samisk tradisjon er tanken at noe av sjela blir igjen i beina når et menneske er død. Det mener Halldorf slett ikke er noen fremmed tanke i eldste katolsk og ortodoks kristen tradisjon.

– Det gikk noe viktig tapt da vi med den protestantiske tradisjonen tok helt avstand fra helgenkulten. Den er et uttrykk for ikke bare at det er en tynn hinne mellom de levende og døde, men også at det utgår en kraft fra hellige menneskers liv lenge etter deres levetid, sier Halldorf.

At sider ved tenkningen om helgener hadde gått

”

Nå går vi her og ser på naturen. Som de ortodokse teologene sier: Vi kan bare redde det vi elsker

Peter Halldorf

litt langt, var så sin sak, men Halldorf mener problemet var at man kastet ut alt. Noe som en gang var selvsagt, er blitt fremmed.

– Denne tynne hinnen mellom liv og død, mellom himmel og jord, har i vår kristne kultur blitt en tjukk mur. Og det gjenspeiles i hvordan vi forholder oss til de døde, de som har passert denne hinnen, denne terskelen.

Nattverdsyn i kjernen

Halldorf snakker også om den tynne hinnen mellom himmel og jord i hver gudsteneste, som feires på jorden og på samme tid med den herliggjorte kirken i himmelen.

– Det vi kaller himmelen, plassen ved Faderens høyre side, er jo ikke et sted i et fjernt kosmos. Det er delaktigheten vi har i Sønnens evige fellesskap med Faderen.

I dette er nattverden helt sentral. Så, har nattverdsyn noe med naturkrisen å gjøre?

De protestantiske reformatorene Martin Luther og Jean Calvin gikk ulike veier i syn på nattverden. Luther holdt fast på *realpresensen*: idet du tar brød og vin i munnen, *blir* brødet og vinen til Jesu kropp og blod. Calvin mente at brød og vin bare var *symboler* for Jesu kropp og blod.

Er det likevel slik at Calvins forståelse i realiteten preger også lutherske sammenhenger? Halldorf tror det, og kanskje enda mer i Norge enn i Sverige. Sverige hadde på 1900-tallet en liturgisk bevegelse som var preget av engelsk katolisisme og den anglikanske kirken, som også står nærmere en katolsk tradisjon, forteller han.

– Går det en tråd fra det å se på naturen som fri for ånd og til at det kan være vanskelig å ta imot brød og vin i nattverden som virkelig Jesu kropp og blod?

– Ja, dette setter fingeren på noe enormt viktig, og henger sammen med det vi er inne på om klimakrisen, den økologiske krisen og naturen. Den

skapte verden sammenfattet i nattverdens brød og vin er verken en fiende vi skal overvinne eller et forrådshus med tilganger til å profitere på. Det er en vei til fellesskap med Gud.

Halldorf stopper opp litt, og fortsetter:

– Altså, en virkelig feiring av nattverden er en handling som gjør at vi venner oss til en sakramental forståelse av verden. Når vi går fra kirken og har tatt imot sakramentet og Kristus i brød og vin, da åpnes våre øyne for at alt, alt skapt, alt i denne verden, gir oss fellesskap med Gud.

Bryte ned muren mellom troende og ikke-troende

Vi har nærmet oss noen hus, der medlemmer av Den økumeniske kommuniteten bor. I et av byggene har kommuniteten innredet kapell på loftet, der de også har tidebønner, og der Halldorf tror det kan være middagsbønn nå klokka 12.

Først tar Halldorf oss med inn i drivhuset til en av kommunitetens medlemmer, finner fram termos med varmt vann, kaffepulver og te, og hjemmelaget eplekake. Her inne er lufta fuktig og lun, og det vokser tomater og annet. En litt slapp veps svirrer rundt.

Halldorf forteller at på høstmøtet som tidsskriftet Pilgrim arrangerer hver høst, er

28 LØRDAG HOVEDSAKEN

LIVGIVENDE: – Alt er vevd sammen i en organisk, livgivende vev. Om vi for alvor forstår det og våre øyne åpnes for det, gjør det jo noe med måten vi lever på, sier Peter Halldorf.

muslimske Bushra Ishaq fra Norge en av foredragsholderne. Hun skal snakke om bønn fra muslimsk perspektiv.

– En av de murene som raser i dag, og som må brytes ned, er muren mellom det vi tidligere har kalt troende og ikke-troende. Den er ikke relevant, sier Halldorf.

Han viser til at man i den tidlige kirken hadde egne begreper om troens *hva* og troens *hvordan*, altså troens innhold, og hva den gjør med ditt liv.

– Et menneske kan bære i seg troens *hvordan* uten at hun kanskje har spesielt klare begreper og forestillinger om troens *hva*. Men om hun har troens *hva* uten troens *hvordan*, om man har sannheten som ikke blir til en vei, er den død.

Halldorf ser katolikkenes pave Frans snakke til ikke bare sin egen kirke, ikke bare kristenheten og heller ikke bare de religiøse.

– Han snakker til våre brødre og søstre, menneskeheten, vårt søskenfellesskap.

En annen som er inne på noe av dette, er Thomas Halik, som Halldorf snakker varmt om. Halik er tsjekkisk, katolsk prest, filosof og sosiolog. Halik utfordrer til å ta steg nærmere den universelle søskenflokk, ifølge Halldorf.

– Det handler ikke om å tone ned den kristne identiteteten, men tvert imot om en fordypning av den. Framfor alt handler det om å se hvordan det å røve tilbake kristendommens universelle drag, er å se hvordan evangeliet vender seg til alle mennesker. Men ikke for å kolonisere mennesker og tilskrive dem noe de kjenner seg fremmede overfor.

Teologisk sett springer dette ut av en dyp forståelse av hva det betyr at mennesket er skapt i Guds bilde, mener Halldorf.

I bakgrunnen kvitrer det noen få fugler. Forestillingen om to utganger på livet er et punkt noen regner som en prøvestein på om man har den rette tro. Hvordan møter Halldorf dette?

– Språket vårt gir oss jo ingen forestillinger om hvordan det skal gå til og hva som skal skje når denne verden når sin fullendelse, når Gud blir alt i alle, som Paulus sier. Vi kan ikke forestille oss dette. Det er så lett at vi tar vår tilflukt til dogmer som gir oss en slags sikkerhet, men egentlig bare er døde for oss.

Klimabok uten leveregler

I 2019 ga Halldorf ut boka *Derfor sørger jorden*, nettopp om klimakrisen. Mens boka i Sverige har skapt studiegrupper og lesesirkler, har han selv hørt lite fra Norge.

Boka har ikke noe kapittel med råd for en annen livsstil.

– Jeg har bevisst avstått fra å gjøre det, for jeg vet hvor lett vi havner i moralisme.

Halldorf mener at moralisme fort gjør det hele til noe overflattisk og også flytende.

– Og det blir lett en hardhet, en intoleranse, en forakt. Det kan til og med gå over i vold.

Han understreker at det er

nødvendig at krisen får konsekvenser for hvordan vi lever.

– Men det må vi komme fram til selv i samtaler i våre fellesskap, familier og forsamlinger.

2024 ble det varmeste året i historien så langt. Nødvendige endringer virker å sitte langt inne. Det kan være kostbart eller være ukomfortabelt å gjøre dem. Og så må vi ha noe å leve av.

– *En bonde i Nederland som er intervjuet i denne artikkelserien, sa at bøndene der forstår at de er nødt til å gjøre mye på andre måter, men at de ikke har råd til det, for økonomien deres er så presset allerede.*

– Vi er jo fanget i det kapitalistiske systemet. Kapitalismen er den store avguden i dag. Vi sitter fortsatt fast i dette at vi skal bli rikere, og skaper illusjoner om at høyere velstand vil avhjelpe verdens fattigdom. Det gjør det jo ikke. Vi må våge å tenke i helt andre baner.

Et annet hierarki

En av kommunitetens medlemmer er på plass i kapellet noen steinkast fra Nya Slottet, der kommuniteten lenge holdt til. De daglige tidebønnene er en viktig del av kommunitetens liv. I kapellet står flere ikoner. Lys er tent. Snart lyder bønnene i form av toner og ord ut i lokalet.

Vi er snart tilbake ved slottet da Halldorf ser noen fugler og tar opp kikkerten.

– *Du snakket om at vi bare kan redde det vi elsker. I boka di om Jeremia, Fuglene synger ikke lenger, kan man nesten høre et rop av smerte, kan virkelig menneskeheten behandle naturen på dette viset. Er det noe av det som har satt seg i deg?*

– Nei, men jeg tror at det handler litt om at når vi kommer nær denne virkeligheten, da gjør det

også noe med vår medfølelse.

Halldorf står ved en av de kroke, vakre eikene.

– Det innerste i Gud er kjærligheten, og det innerste i kjærligheten er smerten. Og vi anerkjenner bare litt av dette. I østkirken sier man i klostrene at medfølelsen er den høyeste autoriteten i kirken.

Med medfølelsen som høyeste autoriteten i kirken blir perspektivet et annet.

– I disse tradisjonene ser man at det virkelige lederskapet ikke har utgått fra hierarkiene med biskoper og patriarker, sier Halldorf.

Han nevner staretser i Russland og geronter i Hellas, åndelige lederskikkelser uten formelle posisjoner.

– De har gått en vei og blir menneskers sjelesørgere og åndelige ledere i kraft av hva de er, ikke i kraft av en posisjon, et embete eller noe de gjør krav på å være, men den dype medfølelsen. Går du den veien, så vokser den dype medfølelsen, som er Guds medfølelse med verden.

Denne reportasjen er støttet av Fritt Ord, som del av et prosjekt med tittelen «Verdenssyn og tro bak naturkrisen».